

ÕIGUSKANTSLER

Teie 29.06.2007 nr

Hr Tarmo Kriis
Juhataja
Eesti Tööandjate Keskliit
Kiriku 6
10130 TALLINN

Õiguskantsler .01.2008 nr 6-4/071267/

Pr Marika Merilai
Juhataja
Eesti Kaupmeeste Liit
Kiriku 6
10130 TALLINN

Pr Sirje Potisepp
Juhatuse liige
Eesti Toiduainetööstuse Liit
Saku tn 15, tuba 105
11314 TALLINN

Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta

Täiendavalt õiguskantsleri vahevastusele 23.08.2007 nr 6-4/071267/0705849 teatan Teile järgmist.

Analüüsisin põhiseaduse (edaspidi PS) § 139 lg-e 1 ning õiguskantsleri seaduse¹ § 1 lg-e 1 ning §-i 15 alusel põhiseaduslikkuse järelevalve korras Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 „Tallinna Linnavolikogu 30. juuni 2004 määruse nr 29 „Alkohoolse joogi jaemüügi ja reklaami piirangute ja kitsenduste kehtestamine Tallinnas ning Tallinna Linnavolikogu 27. jaanuari 2000 määruse nr 4 kehtetuks tunnistamine“ muutmise“ vastavust Eesti Vabariigi Põhiseadusele.

Leidsin, et Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruises nr 26 sätestatu ei ole vastuolus PS §-ga 31 ja §-st 11 tuleneva proportsionaalsuse põhimõtte ning §-st 12 tuleneva võrdse kohtlemise ja §-st 10 tuleneva õiguskindluse põhimõttega.

I Asjaolud ja menetluse käik

1. Pöördusite 29.06.2007 õiguskantsleri poole taotlusega kontrollida Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 „Tallinna Linnavolikogu 30. juuni 2004 määruse nr 29 „Alkohoolse joogi jaemüügi ja reklaami piirangute ja kitsenduste kehtestamine Tallinnas ning Tallinna Linnavolikogu 27. jaanuari 2000 määruse nr 4 kehtetuks tunnistamine“ muutmise“ vastavust põhiseadusele.

Märgite, et Tallinna Linnavolikogu poolt kehtestatud piirangu puhul võib esile tuua peاسjalikult järgmiste põhiõiguste riived.

¹ RT I 1999, 29, 406; ...; 2007, 11, 52

Ettevõtlusvabaduse (PS § 31) osas omab piirang vaieldamatut mõju alkoholi tootjate, hulgi- ja jaemüüjate majandustegevusele, sealjuures jaemüüjate puhul kehtestatakse piirangud üksnes kaupluste tegevusele. Peale jaemüügi kauplustes on alkoholi jaemüük lubatud veel nt tootlustusettevõttes, majutusettevõttes, rändkaupluses jne – alkoholiseaduse § 40 lg 1 punktid 2-11.

Õiguse võrdsele kohtlemisele (PS § 12) osas puudutab jaemüügi keeld üksnes **kauplusi**, mitte aga teisi jaemüüjaid. Asute seisukohale, et *jaemüüja* on alkoholiseaduse tähenduses nn *vähim ühine soomõiste* isikutel, kelle kohtlemist tuleb võrrelda – kuigi praktikas ostetakse muudelt jaemüüjatelt reeglina kohapeal tarbimiseks, ei keela alkoholiseadus ka ühelgi teisel jaemüüjal müüa alkoholi kaasa. Seega piirates ühtede jaemüüjate ettevõtlust suurendatakse teiste jaemüüjate kliendibaasi ka kaasamüügiks.

Õiguse vabale eneseteostusele (PS § 19) osas puudutab piirang kõiki isikuid peale nende, kellele riikliku alkoholipoliitika tõttu on igasugune alkoholi jaemüük juba keelatud, sealhulgas alaealisi aga ka näiteks juba joobnud olekus täisealisi isikuid (ehk siis reeglina kuritarvitajaid). Puudutatud isikuteks võib piirangu sisu tõttu eeldada töötavat elanikkonda, kes pärast tööpäeva lõppu soovivad õhtuseks eineks söögi kõrvale osta lahjasid alkoholiseid jooke – enam ei saa nad oste sooritada ühest jaemüügikohast (kauplusest), vaid peavad alkoholi ostma teistelt jaemüüjatelt, mis tekitab õhtuses tööpäevajärgses niigi keerulises liiklusolukorras täiendavat närvilist liiklust.

Lisaks märgite, et igasugune põhiõiguse kaitseala riive peab olema nii formaalselt kui materiaalselt õigustatud. Võrdsusõiguse rikkumist ei saa isegi mitte analüüsida, kuivõrd avalik võim ei ole selle riive vajadust isegi mitte kaalunud, seega pole teada mis eesmärkidel seda tehakse ning kas need on proportsionaalsed soovitud eesmärgi saavutamiseks (vastuolu PS §-ga 11). Sedavõrd oluliste muudatuste rakendamine ilma eelneva põhjaliku diskussioonita ning nii lühiajaline etteteatamine eirab igati osalusdemokraatia põhimõtet, samas kui EL maades on ettevõtluse jaoks vähim etteteatamise aega kuus kuud.

Eeltoodust tulenevalt palute õiguskantsleri seisukohta Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 õiguspärasuse kohta ning võtta tarvitusele meetmed Tallinna linna (ja teiste võimalike kohalike omavalitsuste) poolt põhiõiguste rikkumise lõpetamiseks.

2. Pöördusin avaldaja tõstatatud probleemi ning Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruses nr 26 „Tallinna Linnavolikogu 30. juuni 2004 määruse nr 29 „Alkoholise joogi jaemüügi ja reklaami piirangute ja kitsenduste kehtestamine Tallinnas ning Tallinna Linnavolikogu 27. jaanuari 2000 määruse nr 4 kehtetuks tunnistamine“ muutmise“ sätestatud õigusliku regulatsiooni põhjendatuse osas 23.08.2007 teabe nõudmisega Tallinna Linnavolikogu esimehe poole.

Vastuses 12.09.2007 nr F3-2/1055-1 õiguskantsleri teabe nõudmisele märgib Tallinna Linnavolikogu esimees, et riik on delegeerinud alkoholi müügi korraldamisega seonduvad õigused täielikult omavalitsustele. Omavalitsused on kasutanud seda õigust erinevalt, kuid üksnes kahes Harjumaa omavalitsusüksuses ei ole mingeid piiranguid alkoholimüügile seatud. Eestis tervikuna oli selliseid omavalitsusüksusi vaadeldava määruse vastuvõtmise ajal 27.

Arvestades seda, et Tallinnas kui riigi pealinnas, suurimas omavalitsusüksuses ja turismilinnas on alkoholi tarbimisega ja müügiga seotud probleemid (alkoholi liigtarvitamine, seaduse rikkumised) suured, on ka mõistetav, et Tallinn kasutab talle seadusega antud volitusnormi ja on võtnud

kaalutusotsusena vastu seisukoha alkohoolse joogi müügi piirangute ja kitsenduste kehtestamise osas.

Seatud piirangud ja kitsendused on arvestades piirangute kehtestamise eesmärki mõistetavad, arusaadavad, adekvaatsed, lähtuvad huvide proportsionaalsest arvestamisest ning tuginevad avaliku arvamuse seisukohtadele. Tallinna Linnavolikogu, võttes vastu 21.06.2007 määruse nr 26 „Tallinna Linnavolikogu 30. juuni 2004 määruse nr 29 „Alkohoolse joogi jaemüügi ja reklaami piirangute ja kitsenduste kehtestamine Tallinnas ning Tallinna Linnavolikogu 27. jaanuari 2000 määruse nr 4 kehtetuks tunnistamine” muutmine”, on oma tegevuses lähtunud seadusest ning tegutsenud kooskõlas põhiseadusega.

II Vaidlustatud sätted

3. Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 sätestab:

Tallinna Linnavolikogu 30. juuni 2004 määruses nr 29 „Alkohoolse joogi jaemüügi ja reklaami piirangute ja kitsenduste kehtestamine Tallinnas ning Tallinna Linnavolikogu 27. jaanuari 2000 määruse nr 4 kehtetuks tunnistamine” tehakse järgmised muudatused:

1) muudetakse punkti 1 ja sõnastatakse järgmiselt:

„1. Keelata alkohoolse joogi jaemüük kauplustes alates kella 20:00-st kuni kella 08:00-ni.“

Määrus jõustub 1. augustil 2007 (§ 2)².

III Õiguskantsleri seisukoht

A. Ettevõtlusvabadusõiguse kaitseala riive

4. Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määrusega nr 26 muudeti Tallinna Linnavolikogu 30. juuni 2004 määruse nr 29 punkti 1 ning kehtestati, et alkohoolse joogi jaemüük kauplustes on keelatud alates kella 20:00-st kuni kella 08:00-ni (Tvk m 21.06.2007 nr 26 jõust. 01.08.2007).

5. Vastavalt PS § 31 sätestatule on Eesti kodanikel õigus tegelda ettevõtlusega ning koonduda tulundusühingutesse ja -liitudesse. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra.

PS § 31 lause 1 esimene osa „Eesti kodanikul on õigus tegelda ettevõtlusega ...“ sätestab ettevõtlusvabaduse, mille kaitsealasse kuulub tulu saamise eesmärgil toimuv tegevus.

6. PS § 9 lõike 2 järgi laienevad õigused, vabadused ja kohustused juriidilistele isikutele niivõrd, kui see on kooskõlas juriidiliste isikute üldiste eesmärkide ja selliste õiguste, vabaduste ja kohustuste olemusega. Kooskõlas juriidiliste isikute eesmärkidega ning ettevõtlusvabaduse olemusega laieneb ettevõtlusvabadusõigus PS § 9 lõike 2 kohaselt ka juriidilistele isikutele. Seega kaitseb ettevõtlusvabadus ka äriühinguid.

² Kättesaadav arvutivõrgus: <http://tallinn.andmevara.ee/oa/page.Tavakasutaja?c=1.1.1.1&id=108456>

7. Ettevõtlusvabaduse kui vabadusõiguse kaitseala on riivatud, kui seda vabadust mõjutatakse avaliku võimu poolt ebasoodsalt. Kauplustes toimuva alkohoolse joogi jaemüügi aja piiramine kohaliku omavalitsuse volikogu õigusakti – määruse alusel on ettevõtlusvabadusse sekkumine ja ebasoodne mõjutus.

8. PS § 31 teine lause „Seadus võib sätestada selle õiguse (ettevõtlusvabaduse) kasutamise tingimused ja korra“ sisaldab lihtseaduse reservatsiooni, mis annab seadusandjale volituse põhiõiguse – ettevõtlusvabadusõiguse piiramiseks alkoholiseadusega. Antud juhul on ettevõtlusvabadusõigust piiratud Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 punktis 1 sätestatud tingimusega, sest ettevõtlusvabadus sisaldab ettevõtja jaoks muuhulgas ka alkohoolse joogi jaemüügi tegelemise vabadust. Tallinna Linnavolikogu on vaidlustatud sättega sekkunud põhiseadusega tagatud ettevõtlusvabadusse, kuna kõnealune piirang seab kellaajalised takistused kaupluse vormis tegutsevate alkohoolse joogi jaemüüjate majandustegevusele.

9. Tulenevalt PS § 31 sisalduvast ettevõtlusvabadusõiguse sisust ja Riigikohtu praktikast³ selle põhiõiguse sisustamisel **ei ole** ettevõtlusvabadusõigus **absoluutne õigus – selle põhiõiguse piiramine on lubatud, kui selleks on olemas legitiimne eesmärk ja mõistlik põhjendus.**

Põhiseaduse § 31 teine lause, mis näeb ette, et seadus võib sätestada ettevõtlusvabaduse kasutamise tingimused ja korra, annab seadusandjale suure vabaduse reguleerida ettevõtlusvabaduse kasutamise tingimusi ja seada sellele piiranguid. Riigikohus on leidnud, et ettevõtlusvabaduse piiramiseks piisab igast mõistlikust põhjusest. **See põhjus peab johtuma avalikust huvist või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse vajadusest, olema kaalukas ja enesestmõistetavalt õiguspärane. Mida intensiivsem on ettevõtlusvabadusse sekkumine, seda mõjuvamad peavad aga olema sekkumist õigustavad põhjused.**⁴

B. Riive põhiseaduspärasus

10. Põhiõigusi piirav õigustloov akt on põhiseaduspärane, kui see on formaalselt ja materiaalselt põhiseadusega kooskõlas.⁵

Tallinna Linnavolikogu on 21.06.2007 määruse nr 26 andmisel lähtunud õigusliku alusena kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lg 3 punktist 1 ja alkoholiseaduse § 42 lg 1 punktidest 1 ja 2.

11. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse⁶ (edaspidi KOKS) § 6 sätestab **omavalitsusüksuse ülesanded ja pädevuse**. Lisaks käesoleva paragrahvi 1. ja 2.lõikes sätestatud ülesannetele otsustab ja korraldab omavalitsusüksus neid kohaliku elu küsimusi, mis on talle pandud teiste seadustega (lg 3 punkt 1).

Osundan, et KOKS-i puhul on tegemist kohaliku omavalitsuse ülesandeid, vastutust ja korraldust ning omavalitsusüksuste suhteid omavahel ja riigioorganitega reguleeriva üldseadusega. Alkoholi jaemüügi reguleerimine on sätestatud alkoholiseaduse kui eriseadusega ning alkoholi jaemüügi

³ RKPJKo 06.03.2002, nr 3-4-1-1-02; RKPJKo 12.06.2002, nr 3-4-1-6-02.

⁴ RKPJKo 10.05.2002, nr 3-4-1-3-02, p 14.

⁵ RKPJKo 13.05.2005, nr 3-4-1-5-05, p 7.

⁶ RT I 1993, 37, 558; RT I 1999, 82, 755; ...; 2007, 4, 19

piirangute kehtestamisel saab volikogu määrust anda üksnes erialuse ehk alkoholiseadusest tuleneva volitusnormi alusel.

12. Alkoholiseaduse⁷ § 42 sätestab **kohaliku omavalitsuse pädevuse alkohoolse joogi jaemüügi reguleerimisel**. Vastavalt lõikele 1 võib kohaliku omavalitsuse volikogu oma haldusterritooriumil:

- 1) kehtestada alkohoolse joogi jaemüügil **lisaks alkoholiseaduse §-des 40 ja 41 nimetatule sortimenti, müügikohti ja müügivormi puudutavad kitsendused;**
- 2) **piirata alkohoolse joogiga kauplemise aega.**

Alkoholiseaduse § 42 lg 1 punkti 2 alusel on kohaliku omavalitsuse volikogul õigus alkohoolse joogi jaemüügi reguleerimisel kehtestada alkohoolse joogiga kauplemise ajalisi piiranguid (nt kui volikogu õigusaktiga kehtestatud kaupluses alkohoolse joogiga kauplemise aeg on lühem kaupluse üldisest tööajast ja kauplemine teiste kaupadega toimub pikemalt, siis on tegemist nimetatud joogiga kauplemise ajalise piiranguga).

13. Ülaltoodust tulenevalt on Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 punktis 1 sätestatud alkohoolse joogi jaemüügi aega puudutav piirang kehtestatud pädeva organi – Tallinna Linnavolikogu poolt pädevus-, vormi- ja menetlusreegleid järgides. Ettevõtlusvabadusse sekkumine Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 punktis 1 märgitud alusel on formaalselt õiguspärane, sest ettevõtlusvabadust on piiratud kohaliku omavalitsuse volikogu poolt vastu võetud ja alkoholiseaduse § 42 lõike 1 volitusnormi alusel antud õigusaktiga. Seega on Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 punkti 1 puhul tegemist **formaalselt õiguspärase sättega**. Samas võib tõstatada küsimuse **ülalmainitud ajalise piirangu (tingimuse) materiaalsest kooskõlast põhiseadusega** (täpsemalt proportsionaalsuse ning õiguskindluse/vacatio legis põhimõttega). Ettevõtlusvabadusse sekkumine on materiaalselt õiguspärane siis, kui see on kooskõlas PS §-s 11 sätestatud nõuetega ja proportsionaalne ka kitsamas tähenduses.

14. Vastavalt PS § 11 sätestatule tohib õigusi ja vabadusi piirata ainult kooskõlas põhiseadusega. Need piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust.

Proportsionaalsuse põhimõtte tuleneb PS § 11 lausest 2, mille kohaselt õiguste ja vabaduste piirangud peavad olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud. Riive materiaalse põhiseaduspärasuse eelduseks on seaduse legitiimne eesmärk ning PS § 11 lausest 2 tuleneva proportsionaalsuse põhimõtte järgimine.

a) riive eesmärgi legitiimsus

15. Kauplustes alkohoolse joogi jaemüügi ajalise piirangu põhiseaduspärasuse kontrolli esimesel astmel tuleb vaadelda piirangu eesmärki ning selgitada, kas piiranguga taotletav eesmärk on üleüldse lubatav. Kuna ettevõtlusvabadusõiguse puhul on tegemist hariliku seaduse ehk lihtseaduse reservatsiooniga põhiõigusega, siis on selle põhiõiguse piiramise puhul legitiimsena vaadeldav igasugune eesmärk, mis ei ole otseselt vastuolus põhiseadusega.

⁷ RT I 2002, 3, 7; ...; 2007, 4, 19

16. Alkoholiseaduse § 1 lõike 1 kohaselt on **seaduse eesmärk** sätestada erinõuded alkoholi käitlemisele, **piirangud** alkohoolse joogi **tarbimisele**, erinõuete ja piirangute järgimise üle teostatava järelevalve korraldus ning vastutus seaduse rikkumise eest.

17. Seletuskirjas „Alkoholiseaduse“ eelnõule (edaspidi seletuskiri) märgitakse seaduse eesmärgi kohta järgmist.

„Alkoholiseadus“ sätestab **riigi alkoholipoliitika** küsimustes, mis seonduvad alkoholi impordi, müügi ja muu turundusliku tegevusega ning alkohoolse joogi tarbimisega, samuti järelevalvega mainitud valdkondades kehtivatest nõuetest kinnipidamise üle.

Riigi alkoholipoliitika on seotud põhiõiguste ja vabaduste kasutamisega. Samuti on alkoholikaubandusel seos riigieelarve tuludega, maksupettuste, kuritegevuse, üldise õiguskorra ning elanikkonna tervisega. Seega on vajalik, et alkoholi käitlemise alane normatiivne baas oleks ranges kooskõlas Põhiseadusega, vastates samas adekvaatselt ühiskonna ootustele ning vajadustele. Arvestades meie pürgimusi eurointegratsiooni vallas, ei saa jätta tähelepanuta ka meie rahvusvaheliste partnerite tähelepanekuid Eesti alkoholipoliitika osas.⁸

Alkoholiseaduse eelnõu (746 SE) esimesel lugemisel 10.10.2001 märkis rahandusminister Siim Kallas: „Mis puutub palju poleemikat tekitanud alkoholimüügi kellaaegadesse, siis on eelnõus jäädud samale seisukohale, mis on kehtivas seaduses: **võimalikud ajalised piirangud kehtestab omavalitsuse volikogu vastavalt kohalikele oludele.** Seni, kuni õiguskaitseorganid pole oluliselt kahjustanud salaviinaketti ja sellega vähendanud salaviina müügikohtade arvu, võib üleriigiline öise alkoholimüügi keelustamine suurendada nn monopolipidajate käivet ja alkoholi tarbimise kasvu, mida me öise müügi piirangu kehtestamisega tegelikult soovime vältida.“⁹

18. Tallinna Linnavolikogu esimees märgib õiguskantsleri teabe nõudmisele saadetud vastuses, et „alkhoolse joogi jaemüügi piirang on kehtestatud üldistes huvides ning ühe isikutegrupi huvid on siinjuures teiste isikute huvides piiratud. Põhiseaduse §-s 11 sisaldub piirangute demokraatlikus ühiskonnas vajalikkuse üldine nõue. Jättes kõrvale omavalitsusele seadusandja poolt antud formaalse õigustuse alkohoolse joogi jaemüügi reguleerimisel, on nii Alkoholiseaduses väljendatud kui erinevates muudes piirangutes (nt Reklaamiseadus) väljendatud **riikliku alkoholipoliitika eesmärk üleüldiselt piirata alkoholi kättesaadavust, tarvitamist ning seeläbi järgida üldist eesmärki elanike tervise ning heaolu tagamisel.** Alkoholi tootmise ning kaubandusega seonduv on **seadusandja, riigi ja ühiskonna poolt arvatud erilist regulatsiooni nõudvaks valdkonnaks, rahva tervise tagamine saab seeläbi toimuda ka läbi tervist kahjustavate tegevuste, antud juhul alkoholikaubanduse piiramise.** (...) Alkoholimüügi ajaline piirang sunnib alkoholi ostusoovi korral üksnes oma toimetamisi ajaliselt ümber korraldama.“

19. Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 punktis 1 sätestatud alkohoolse joogi jaemüügi aega puudutav piirang täidab eesmärki piirata alkoholi kättesaadavust ja tarvitamist. Tegemist on legitiimse eesmärgiga. Samas olen seisukohal, et antud eesmärgi saavutamiseks tuleb kasutada viise ja vahendeid, mis oleksid proportsionaalsed saavutada soovitava eesmärgiga.

⁸ Vt Seletuskiri „Alkoholiseaduse“ eelnõule. – Kättesaadav arvutivõrgus: <http://web.riigikogu.ee/ems/saros-bin/mgetdoc?itemid=011290019&login=proov&password=&system=ems&server=ragne11>

⁹ Kättesaadav arvutivõrgus: http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2001/10/t01101004-14.html#P698_157907

b) riive proportsionaalsus

20. Piirang on vajalik siis, kui see on püstitatud eesmärgi saavutamiseks sobiv, tarvilik ning kasutatud vahendid on proportsionaalsed soovitud eesmärgiga (proportsionaalsus kitsamas mõttes).

i. Riive sobivus

21. „Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Vaieldamatult ebaproportsionaalne on sobivuse mõttes abinõu, mis ühelgi juhul ei soodusta eesmärgi saavutamist.“¹⁰ Seega on sobiv igasugune abinõu, mille abil on taotletava eesmärgi saavutamine põhimõtteliselt võimalik.

Leian, et alkoholi kättesaadavuse vähendamise vahendiks valitud Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 punktis 1 sätestatud ajaline piirang on käsitletav sobiva abinõuna soovitud eesmärgi saavutamiseks, sest aitab üldjuhul kaasa alkoholiseaduse §-s 1 sätestatud seaduse eesmärkide saavutamisele.

ii. Riive vajalikkus

22. Piirang on vajalik, kui “eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene”¹¹.

Seadusest tulenevat alkohoolse joogi kättesaadavuse vähendamise eesmärki jaemüügi reguleerimisel ei ole kohaliku omavalitsuse tasandil võimalik saavutada muul viisil kui alkoholiseaduse § 42 lõike 1 volitusnormist tulenevalt kas alkohoolse joogi **sortimenti, müügikohti ja müügivormi** (p 1) või alkohoolse joogiga **kauplemise aega** (p 2) puudutavate piirangute rakendamise teel. Vahendit, mis piiraks küll samavõrd alkoholi kättesaadavust, kuid piiraks samas vähem müüjate õigusi, ei paista.

Ülaltoodust tulenevalt leian, et Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 punktis 1 sätestatud alkohoolse joogi jaemüügi ajaline piirang on vajalik.

iii. Riive mõõdukus

23. Alkoholiseaduse § 42 lõike 1 delegatsiooninormist tuleneva pädevuse alkohoolse joogi jaemüügi reguleerimisel, sh alkohoolse joogiga kauplemise ajalise piirangu rakendamisel peab kohalik omavalitsus silmas pidama nii majanduslike – ettevõtja huvide kui ka sotsiaalsete huvide, põhiseaduslike väärtuste (sh inimeste tervise kaitse, avaliku korra, turvalisuse) ja isikute põhiõiguste tasakaalustamise vajadust.

24. Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 punktis 1 sisalduva piirangu ulatuse proportsionaalsuse hindamisel on oluline, et erinevus varem kehtinud korraga¹² seisneb selles, et alkohoolse joogi müügiaega kauplustes vähendatakse võrreldes varemkehtinuga 3 tunni võrra.

¹⁰ RKPJKo 06.03.2002, nr 3-4-1-1-02.

¹¹ Samas

¹² Tallinna Linnavolikogu 29.06.2004 määruse nr 29 punkti 1 kohaselt keelati alkohoolse joogi jaemüük kauplustes alates kella 23:00-st kuni kella 08:00-ni.

25. Vastuses õiguskantsleri teabe nõudmisele viitab Tallinna Linnavolikogu esimees sellele, et „alkohoolse joogi müügi aja piiramist teostati avalikes huvides – elanikkonna tervise ning turvalisuse huvides, noorte kasvatuses huvides ja eesmärgil.

Maikuu 2004 Tallinnas korraldatud küsitluse "Kas öist alkoholimüüki Tallinnas tuleks piirata?" tulemusel piiras Tallinna Linnavolikogu oma 29.06.2004 määrusega nr 29 alkohoolse joogi müügiaega ja keelas müügi kella 23:00-st kuni kella 8:00-ni.

Kuna noored on kõige kergemini mõjutatavad alkoholi tarbimise suhtes ning samas on nende käitumine sageli ettearvamatu, siis arvestades vajadust hoida just noored eemale alkoholi hukutavast mõjust, vähendatakse võrreldes varemkehtinuga Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määrusega nr 26 alkohoolse joogi müügiaega 3 tunni võrra. Seega oli määruse toime suunatud üldisele alkoholi tarbimisharjumuste muutmisele suunatusega eelkõige noortele. Samas on määruse mõjuväljas ka muud isikud, kelle spontaanseid otsuseid asuda alkoholi tarvitama, püütakse vähendada. Seega on määruse mõjuväljaks ühiskond tervikuna, eesmärgiks ühiskonna liikmete tervise kaitse üldisemalt alkoholi kahjuliku mõju eest (sealhulgas väärtegade ärahoidmisel). Teatud määral võib senikehtinud alkoholimüügi ajalise piirangu muutmine sundida alkoholi ostuharjumuste muutmist, mis aga ongi soovitatav, sest alkoholi ost ning eelkõige tarvitamine eeldab „kainet“ otsustust iga ühiskonnaliikme poolt.“

26. Olen seisukohal, et kauplustes alkohoolse joogi jaemüügi aja kindlaksmääramisel on kohalikul omavalitsusel ulatuslik kaalumis- ja otsustusõigus. Kaalutusotsused peavad olema põhjendatud, kuid nende kontrollimise võimalused on piiratud.

27. Alkohoolse joogi jaemüügi reguleerimisel kehtestatakse kauplemise ajaline piirang vastavalt alkoholiseaduse § 42 lõike 1 volitusnormile kohaliku omavalitsuse volikogu poolt määrusega ning õiguskantsler ei saa abstraktse normikontrolli raames põhimõtteliselt iseseisvalt määratleda Tallinna linna või Teie pöördumises viidatud teiste kohalike omavalitsuste haldusterritooriumil asuvates kauplustes alkohoolse joogi jaemüügi konkreetset aega või ajavahemikku, mille puhul oleks välditud vastuolu PS § 11 tuleneva proportsionaalsuse printsiibiga.¹³

28. Lisaks on Riigikohus väljendanud seisukohta, mille kohaselt kohus peab võimalikuks sekkumist juhtumitel, kus kohalik omavalitsus piirangute kehtestamisel on ilmselgelt väljunud seadusandja seatud eesmärgi piirest.

Hinnates õiguskantsleri taotlust Kuressaare Linnavolikogu 27.05.2004.a määruse nr 17 „Alkoholireklaami keelupiirkonna määratlemine“ punkti 1 kehtetuks tunnistamiseks asus Riigikohus seisukohale: „Kollegium ei pea põhimõtteliselt võimalikuks iseseisvalt määratleda universaalset minimaalset kaugust, mille puhul oleks lahjade alkohoolsete jookide reklaamimise seostamine RS § 13 lõike 1 punktides 2-4 nimetatud haridus-, tervishoiu- ja spordiasutustega välditud. Selliste objektide lähedal asuva piirkonna kindlaksmääramisel on kohalikul omavalitsusel ulatuslik kaalumis- ja otsustusõigus. Kollegium peab aga võimalikuks sekkumist juhtumitel, kus lahja alkohoolse joogi reklaamipiirangute kehtestamisel on ilmselgelt väljutud seadusandja seatud eesmärgi – vältida nn heakskiitvat seost haridus-, tervishoiu- ja spordirajatiste ning lahja alkohoolse joogi reklaami vahel – piirest.

¹³ Käesoleval ajal on enamuse Harjumaa omavalitsusi kehtestanud öised alkoholimüügi piirangud. Seejuures **kaheksa omavalitsuse territooriumil lõppeb alkoholimüük õhtul kell 20.00 ja viie omavalitsuse territooriumil kell 21.00**. Tänaise seisuga (04.01.2008) on vaid Keila linnas teatud tingimustel võimalik öine alkoholimüük ning Harku valla ühes tanklas. Vt Harju Maavalitsuse koduleht: <http://www.harju.ee/?id=12510>

Kolleegium leiab, et lahja alkohoolse joogi reklaami keelustamisel kogu kohaliku omavalitsuse haldusterritooriumil on kohalik omavalitsus RS § 13 lõikes 4 sätestatud volitusnormi piiridest ilmselgelt väljunud. „Lähedal asuvat piirkonda“ ei saa sisustada viisil, mis toob kaasa lahja alkohoolse joogi absoluutse reklaamikeelu mõnes kohalikus omavalitsuses. Reklaamiseaduse § 13 lõikest 4 ilmneb selgelt seadusandja tahe mitte volitada kohalikke omavalitsusi keelama lahja alkohoolse joogi reklaami omavalitsusüksuse kogu territooriumil. Niivõrd ulatuslikuks ettevõtlusvabaduse ning ärilise sõnavabaduse piiranguks pidanuks seaduses sisalduma selgesõnaline luba.“¹⁴

29. Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 1 punktis 1 sätestatud piirangu kohaselt on alkohoolse joogi jaemüük kauplustes keelatud alates kella 20:00-st kuni kella 08:00-ni. Seega on kauplustes alkohoolse joogi jaemüük ööpäevas keelatud täpselt 12 ja lubatud 12 tundi. Ülaltoodust tulenevalt leian, et Tallinna haldusterritooriumil asuvates kauplustes täiendava 3 tunnilise alkohoolse joogi jaemüügi piirangu kehtestamisel ei ole Tallinna Linnavolikogu alkoholiseaduse § 42 lõikes 1 sätestatud volitusnormi piiridest ilmselgelt väljunud.

C. Kooskõla PS § 12 tuleneva võrdse kohtlemise põhimõttega

30. Üheks õiguse üldpõhimõtteks on **võrdse kohtlemise põhimõte**, mis omakorda tuleneb põhiseaduse paragrahvis 12 sätestatud üldisest võrdsuspõhimõttest (kõik on seaduse ees võrdsed). Riigikohus on 20.12.2001 otsuses¹⁵ haldusasjas nr 3-3-1-61-01 leidnud, et „Võrdse kohtlemise põhimõtte kohaselt **käsitletakse ühetaoliselt kõiki isikuid ühtedes ja samades oludes ning samadel eeldustel. Ühetaoline kohtlemine peab olema tagatud ühesuguste asjaolude korral.**” Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 03.04.2002 otsuse¹⁶ nr 3-4-1-2-02 kohaselt „Põhiseaduse § 12 1. lõike esimeses lauses ei ole sõnaselgelt juttu õigusest. Seal on üksnes öeldud, et kõik on seaduse ees võrdsed. Ometi sisaldub nendes sõnades **isiku õigus mitte saada ebavõrdse kohtlemise osaliseks.** Esimese lause sõnastus väljendab eelkõige võrdsust seaduse kohaldamisel ning selle mõte seisneb nõudes rakendada kehtivaid seadusi kõigile isikutele erapooletult ja ühtemoodi. /.../ Kolleegium jagab arvamust, et põhiseaduse § 12 lg 1 esimest lauset tuleb **tõlgendada ka õigusloome võrdsuse tähenduses.** Õigusloome võrdsus nõuab üldjuhul, et seadused ka sisuliselt kohtleks kõiki sarnases olukorras olevaid isikuid ühtemoodi. Selles põhimõttes väljendub sisulise võrdsuse idee: võrdseid tuleb kohelda võrdselt ja ebavõrdseid ebavõrdselt. Kuid mitte igasugune võrdsete ebavõrdne kohtlemine pole võrdsusõiguse rikkumine. **Keeldu kohelda võrdseid ebavõrdselt on rikutud, kui kaht isikut, isikute gruppi või olukorda koheldakse meelevaldselt ebavõrdselt.** Meelevaldseks saab ebavõrdset kohtlemist lugeda siis, kui selleks ei leidu mõistlikku põhjust. Kolleegium mõnab, et kuigi **meelevaldsuse kontroll laieneb seadusandja tegevusele, tuleb viimasele jätta avar otsustusulatus. Kui on olemas mõistlik ja asjakohane põhjus, on ebavõrdne kohtlemine seadusloomes põhjendatud.**”

31. Alkoholiseaduse § 40 sätestab **piirangud alkohoolse joogi jaemüügil.** Lõike 1 kohaselt on alkohoolse joogi jaemüük lubatud: 1) kaupluses; 2) toitlustusettevõttes; 3) majutusettevõttes; 4) etendusasutuse, rahvamaja või muuseumi ruumides või territooriumil; 5) sõitjateveo teenuse osutamisel kasutatavas vee- või õhusõidukis; 6) reisirongi restoranvagnis; 7) rändkaupluses; 8) avalikul üritusel; 9) kutseõppeasutuse ruumides või territooriumil asuvas õppurite praktikakohana kasutatavas müügikohas tulenevalt õppeasutuse õppekavast; 10) algkooli,

¹⁴ Vt RKPJKo 13.06.2005 nr 3-4-1-5-05, punktid 18 ja 19.

¹⁵ Kättesaadav veebiaadressil: <http://www.nc.ee/?id=11&indeks=0,3,251,1781&tekst=RK/3-3-1-61-01>.

¹⁶ Kättesaadav veebiaadressil: <http://www.nc.ee/?id=11&tekst=RK/3-4-1-2-02>.

põhikooli, gümnaasiumi ja kutseõppeasutuse ruumides ning territooriumil, kui seal toimub õppetöövälisel ajal täisealistele suunatud üritus; 11) täitemenetluse käigus.

Alkohoolse joogi jaemüük **kohapeal tarbimiseks** on lubatud käesoleva paragrahvi lõike 1 punktides 2–6 ja 8–10 osundatud müügikohas (lg 2).

32. Märkite pöördumises, et õiguse võrdsele kohtlemisele (PS § 12) osas puudutab jaemüügi keeld üksnes **kauplusi**, mitte aga teisi jaemüüjaid. Olete seisukohal, et *jaemüüja* on alkoholiseaduse tähenduses nn *vähim ühine soomõiste* isikutel, kelle kohtlemist tuleb võrrelda – kuigi praktikas ostetakse muudelt jaemüüjatelt reeglina kohapeal tarbimiseks, ei keela alkoholiseadus ka ühelgi teisel jaemüüjal müüa alkoholi kaasa. Seega piirates ühete jaemüüjate ettevõtlust suurendatakse teiste jaemüüjate kliendibaasi ka kaasamüügiks.

33. Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määrusega nr 26 tehti Tallinna Linnavolikogu 30.06.2004 määruses nr 29 järgmised muudatused: muudeti punkti 1 sõnastust, määrust täiendati punktiga 1¹ ning tunnistati kehtetuks punkt 9. Seega kehtib Tallinna Linnavolikogu 30.06.2004 määrus nr 29 koos nimetatud muudatustega. Tallinna Linnavolikogu 30.06.2004 määruse nr 29 punkti 2 kohaselt on **keelatud alkohoolse joogi jaemüük suletuna tarbijapakendisse tootlustusettevõttest ja majutusettevõttest väljaviimiseks**. Lisaks on määruse punkti 5 alusel tootlustusettevõtte väljaspool siseruume asuvas hooajalises lahenduses lubatud alkohoolse joogi serveerimine ainult tootlustusettevõtte siseruumist ning punktide 6 ja 7 kohaselt ei ole turgude territooriumil asuvates kauplustes ja tootlustusettevõtetes ning Tallinna supelrandades alkohoolse joogi jaemüük lubatud.

Seega kehtivad alkohoolse joogi müügi piirangud ka teiste jaemüüjate osas (vt Tallinna Linnavolikogu 30.06.2004 määruse nr 29 punktid 2, 5, 6 ja 7).

34. Õigusteooria kohaselt toimub kõigi võrdsusõiguste rikkumise tuvastamine kaheastmeliselt. Esimesel astmel tuleb leida võrreldavatele vähim ühine soomõiste (*genus proximum*) ning seejärel kirjeldada ebavõrdset kohtlemist (*differentia specifica*). Teisel astmel tuleb ebavõrdset kohtlemist õigustada, tuvastada selle vastavus põhiseadusele. Formaalse vastavuse tuvastamine on suuresti pädevus-, menetlus- ja vormireeglite järgimise kontroll. Materiaalse põhiseadusele vastavuse tuvastamisel on olemas kaks võimalikku intensiivsuse astet. Esimene nõuab **ebavõrdse kohtlemise õigustamiseks mõistlikku põhjust**, teine **keelab ebaproportsionaalsed vaheteod**. Kumba kohaldada, sõltub võrdsusõigusest ja sellest, kas ebavõrdse kohtlemisega kaasneb ühtlasi ka vabadusõiguse riive¹⁷.

35. Alkoholiseaduse § 30 sätestab **alkohoolse joogi jaemüügi õiguse**. Alkoholise joogi jaemüügi õigus on **registri registreeringus alkohoolse joogi jaemüügi märke** olemasolu korral lõike 1 punktides 1 kuni 3 nimetatud isikutel ja asutustel.

Seega on käesolevas asjas võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise kontrollimisel alkoholiseaduse § 30 lõike 1 tähenduses vähimaks ühiseks soomõisteks teatud kauba – alkohoolse joogi jaemüügi õigust andev märged registri registreeringus ning väidetavaks ebavõrdseks kohtlemiseks asjaolu, et kauplustes alkohoolse joogi jaemüügi osas kehtivad ajalised piirid, mis on lühemad kaupluse üldisest lahtiolekuajast.

¹⁷ Vt pikemalt Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002, lk 116-124.

36. Tallinna Linnavolikogu esimees märgib õiguskantsleri teabe nõudmisele saadetud vastuses, et „keeldu kohelda võrdseid ebavõrdselt on rikutud, kui kaht isikut, isikute gruppi või kahtesid tehisolusid koheldakse **meelevaldselt** ebavõrdselt. (...)“

Alkohoolse joogiga kauplejate ühiseks nimetajaks on olnud ja on täna üksnes alkohoolse joogi müügi luba (varem alkohoolse joogi müügiõigust andev litsents, käesoleval ajal alkohoolse joogi müügiõigust andev mäрге kaupleja kohta majandustegevuse registrisse tehtud kandes). Kaupluste puhul on kaasamüüdava alkohoolse joogi osas müügiõigus kitsendatud kellajaliselt ning alkohoolse joogi jaemüük on alates kella 20:00-08:00 keelatud.

Teised alkohoolse joogi müügiõigusega kauplejad on piiratud aga keeluga üldse müüa alkohoolset jooki tarbijale kaasa. Alkohoolse joogi müük on lubatud tingimusel, et tarbija tarvitab seda kohapeal – müügikohas.

Vaadeldav Tallinna Linnavolikogu määrus ei riku võrdse kohtlemise põhimõtet. Samas valdkonnas – alkoholi jaemüügiga tegelevaid isikuid ei ole koheldud ebavõrdselt. Alkoholi müüki on soovitud piirata ning ongi piiratud kõigi alkoholimüüjate osas.“

37. Ülaltoodust tulenevalt ei ole õiguskantsleri poolt teostatava abstraktse normikontrolli raames võimalik tuvastada, et alkohoolse joogi jaemüügiga samas tegevuskategoorias tegelevaid kauplusi koheldaks võrreldes teiste alkohoolse joogi jaekaubandusega tegelevate kaubanduslike asutustega ebavõrdselt.

D. Kooskõla õiguskindluse põhimõttega (*vacatio legis*)

38. Põhiseaduse §-st 10 tuleneb õiguskindluse põhimõte. Kõige üldisemalt peab see printsiip looma kindluse kehtiva õigusliku olukorra suhtes. Õiguskindlus tähendab nii selgust kehtivate õigusnormide sisu osas (õigusselguse põhimõte) kui ka kindlust kehtestatud normide püsijäämise suhtes (õiguspärase ootuse põhimõte).¹⁸ Seejuures ei ole õiguspärase ootuse põhimõtte sisuks eeldus, et igasugune õigusnorm ning sellest tulenevad õigused ja vabadused jäävad tähtajatult kehtima. Õiguspärase ootuse põhimõte ei tähenda, et isikute põhiõiguste (sh ettevõtlusvabadusõiguse) piiramine nt kauplustes alkohoolse joogi jaemüügi ajaliste tingimuste karmistamise teel on üldse lubamatu. Seega õiguspärase ootuse põhimõte ei nõua kauplustes alkohoolse joogi jaemüügi senise ajalise regulatsiooni säilitamist – volikogu võib kaalutusotsusega alkohoolse joogi jaemüügiga seonduvaid õigussuhteid vastavalt muutunud oludele ümber kujundada ning sellega paratamatult ka mõnede linnaelanike olukorda halvendada.

39. Õiguskindluse põhimõtte järgi peab aga seadusandja või volitatud seadusandluse puhul kohaliku omavalitsuse volikogu uue õigusliku olukorra loomisel tagama, et õiguse adreessadil oleks uute normidega tutvumiseks ja oma tegevuse ümberkorraldamiseks mõistlikul määral, s.t piisavalt aega. Piisavust ehk mõistlikkust saab hinnata, arvestades vaatluse all oleva õigussuhte iseloomu, õigussuhte muutmise ulatust ning sellest tulenevat vajadust ümberkorraldusteks normiadressaatide tegevuses, samuti hinnates, kas muudatus õiguslikus olustikus oli ettenähtav või ootamatu. Õiguskindluse põhimõte tähendab ühtlasi, et uute regulatsioonide jõustamiseks tuleb kohaliku omavalitsuse volikogul ette näha mõistlik aeg, mille jooksul adreessaadid saaksid uute

¹⁸ RKPJKo 02.12.2004, nr 3-4-1-20-04 p 12. – RT III 2004, 35, 362; RKPJKo 15.12.2005, nr 3-4-1-16-05 p 20. – RT III 2006, 1, 2

normidega tutvuda ning oma tegevuse vastavalt ümber korraldada. Õiguselguse põhimõtte kohaselt peab aga isikul olema võimalik piisava selgusega ette näha, missuguse õigusliku tagajärje üks või teine tegu kaasa toob.

40. Vastuses minu teabe nõudmisele rõhutab Tallinna Linnavolikogu esimees, et käsitletav Tallinna Linnavolikogu määrus võeti vastu 21. juunil 2007 jõustumistähtajaga 1. august 2007. Sisuliselt on tegemist otsustusega lõpetada ühe kaubaliigiga kauplemine, kui kaupluse lahtioleku aeg ületab 20:00. Seega korralduslikult on tegemist väheseid toiminguid ning kulutusi nõudva tegevusega, mistõttu oli ka etteteatamistähtaeg piisav. Nagu eelnevast nähtub on alkoholi müügi, sealhulgas jaemüügi piirangutega tegeldud ja sellekohaseid otsuseid vastu võetud alates 1996. aastast alates Vabariigi Valitsuse 20.12.1996 määrusega nr 317 kinnitatud „Alkoholi, tubaka ja tubakatoodete sisse- ja väljaveo, tootmise ning müügi korraldamise eekirja” vastuvõtmisest. Seega on toimunud ühiskonnas pikaajaline ja pidev diskussioon seonduvalt alkoholi müügi. Ajalise piirangu muutmine ei eelda suuri ajalisi ega materiaalseid kulutusi selle täitmisel.

41. Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 23 sätestab **volikogu õigusaktidele esitatavad nõuded ja õigusaktide jõustumise**. Volikogu õigusaktid avalikustatakse valla või linna põhimääruses sätestatud korras. Kui valla või linna põhimääruses ei ole sätestatud teisiti, loetakse volikogu määrus avalikustatuks pärast tema väljapanekut valla- või linnakantseleis. **Volikogu määrused jõustuvad kolmandal päeval pärast nende avalikustamist, kui õigusaktis eneses ei ole sätestatud hilisemat jõustumise tähtaega** (lg 1).

Seega kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 23 lõikest 1 tulenevalt jõustub volikogu määrus üldjuhul kolmandal päeval pärast avalikustamist. Tegemist on ajaga, mis on normiadressaatidele jäetud määrusega sätestatud õiguste ja kohustustega tutvumiseks ning oma elu vastavaks ümber korraldamiseks.

42. Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruse nr 26 § 2 sätestab: Määrus jõustub 1. augustil 2007.

Pöördumises märgitud juhul võeti Tallinna Linnavolikogu määrus vastu 21.06.2007, kuid see jõustus alles 01.08.2007, seega rohkem kui üks kuu pärast määruse vastuvõtmist. Kuna Teie pöördumises ei ole lisaks Euroopa õigusruumis ettevõtluse jaoks kehtivast vähimast etteteatamistähtajast 6 kuud täpsemalt viidatud, milles seisneb *vacatio legis* põhimõtte rikkumine ja millistele argumentidele tuginedes on tehtud järeldus, et etteteatamistähtaeg oli ettevõtluse jaoks liiga lühike, siis ei saa ka õiguskantsler hinnata seda, kas ajavahemik määruse vastuvõtmisest kuni selle jõustumiseni oli ettevõtjatele määrusega tutvumiseks ja uue õigusliku regulatsiooniga kaasnenud 3-tunnilise täiendava ajalise piiranguga arvestamiseks piisav või mitte, samuti seda, kas isikutel oli võimalik ette näha, milliseid tagajärgi määruse jõustumine alkoholse joogi jaemüügi korraldamisel endaga kaasa toob.

43. Esitatust tulenevalt ei leidnud et Tallinna Linnavolikogu 21.06.2007 määruses nr 26 sätestatu oleks vastuolus PS §-ga 31 ja §-st 11 tuleneva proportsionaalsuse põhimõtte ning §-st 12 tuleneva võrdse kohtlemise ja §-st 10 tuleneva õiguskindluse põhimõttega.

44. Lõpetuseks märgin, et käesoleval ajal on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt ette valmistatud Alkoholiseaduse muutmise seaduse eelnõu, mille eesmärk on kehtestada lähtuvalt avalikust huvist üleriigiline kellaajaline piirang alkoholse joogi jaemüügile (kavandatava muudatuse kohaselt on alkoholse joogi jaemüük või muul viisil tarbijale üleandmine, sealhulgas üleandmine kohaleveoteenuse osutamisel, keelatud ajavahemikus kella 23.00-st kuni 08.00-ni).

Eelnõu koostamisel on arvestatud muuhulgas ka Eesti Kaupmeeste Liidu vastavasisulist ettepanekut. Eelnõu on 14.11.2007 saadetud teistkordseks kooskõlastamiseks Justiitsministeeriumile ning eelnõu ja selle seletuskiri on kättesaadav E-Õiguse vahendusel.¹⁹

Austusega

Allar Jõks

Ilmar Selge 693 8411
E-post: ilmar.selge@oiguskantsler.ee

¹⁹ http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=194333